

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність волонтерської діяльності в умовах повномасштабного вторгнення визначається високим рівнем соціальної значущості та якісно новим ступенем самоорганізації українського населення перед зовнішньою загрозою. Волонтерство як особлива соціальна інституція та як специфічна сфера життєдіяльності суспільства розвивається останні два роки настільки інтенсивно, що органи державної влади та українське законодавство не завжди встигають вчасно та адекватно відреагувати на ці перетворення. Як результат – маємо ряд позитивних тенденцій та проблемних питань, розв'язання яких не лише сприятиме більшій стабільності в українському суспільстві, а й буквально наблизить Україну до перемоги.

Протягом 2022 – 2023 рр. вийшли ряд праць, присвячених різним аспектам волонтерської діяльності після початку повномасштабного вторгнення. Зокрема, дослідження економічних аспектів у публікаціях Панькової О та Касперовича О. [5; 6], особливостей публічного управління волонтерським рухом в Україні у статті Лопатченка І. [4], загальних тенденцій розвитку волонтерського руху в Україні у роботі Липитчук О. [3], аналітика експертів центру внутрішньополітичних досліджень Потапенко В., Двігун А. [7] та перспективи розвитку волонтерського туризму в Україні після завершення війни у статті Долинської О. [1].

Законодавство України визначає волонтерство як «добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги»[2]. У 2022 році вже після початку повномасштабного вторгнення суттєво розширений перелік напрямів волонтерської діяльності в Україні відповідно до потреб режиму воєнного стану та наслідків повномасштабного вторгнення. При чому, у випадках конфліктів та колізій закон

передбачає пріоритетність міжнародних договорів та нормативно-правових актів, що відповідає вимогам часу та спрощує процедуру залучення міжнародної волонтерської допомоги для українського населення та Збройних Сил України. Попри внесені зміни, законодавство про волонтерську діяльність поки ще не скоординоване з трудовим законодавством та залишає актуальною проблему збереження заробітної плати працівників на період залучення до волонтерських робіт та дієвий механізм відшкодування витрат, пов'язаних з волонтерством на рівні місцевих органів влади [3, с. 186].

Період повномасштабного вторгнення спричинив розширення спектру діяльності індивідуальних волонтерів, волонтерських та громадських організацій, які залучають до своєї діяльності волонтерів. Перш за все зросли масштаби волонтерської діяльності. Розширення зони конфлікту до всієї території України, а лінії зіткнення – уздовж північного, східного та південного кордонів спричинили масові проблеми забезпечення військових, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від бойових дій, постраждалих від підриву Каховської ГЕС. Також збільшилися масштаби проблеми забезпечення населення на деокупованих територіях, які на момент 2023 року становлять значну частину Чернігівської, Київської, Сумської, Харківської, Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей. До переліку напрямів волонтерської діяльності додалися також відбудова житла та інфраструктури на деокупованих територіях, відновлення об'єктів, які зазнали обстрілів, тощо.

У зв'язку зі зростанням кількості та якості потреб, з якими працює волонтерський рух в Україні в умовах повномасштабного вторгнення, суттєво розширилися форми і методи такої діяльності. Насамперед, дієвою та позитивною є тенденція використання цифрових можливостей, ІКТ, краудфандингових технологій для збору коштів та акумуляції людських ресурсів. Панькова О. та Касперович О. у своїх працях доводять, що «розвиток та ефективне використання сучасних ІКТ, цифрових та мережевих технологій дозволили вивести українське волонтерство на якісно новий рівень за всіма складовими волонтерської діяльності – організаційною, управлінською, фінансовою, інформаційно-комунікативною, координаційною, що

дозволило радикально підвищити як масштаби, так і ефективність волонтерської допомоги за цільовим призначенням» [5, с. 118]. ІКТ безумовно відкривають великий спектр додаткових можливостей, але і несуть у собі певні ризики, пов'язані з браком кваліфікованих волонтерів та ризиками шахрайства з благодійними коштами.

Окремо розглянемо тему корупції та злочинності у контексті волонтерського руху після початку повномасштабного вторгнення. У цьому контексті Лопатченко І. відзначає спроби незаконного вивезення зброї із зони бойових дій, махінації з бухгалтерськими звітами, розкрадання гуманітарної допомоги закордонних донорів, незаконні збори коштів «псевдоволонтерами» [4, с. 155]. Частково негативні явища початкового періоду війни зникли з волонтерського середовища, адже мали не навмисне підґрунтя, а скоріше з'являлися через брак знань та досвіду деяких окремих волонтерів. Наприклад оприлюднення звітів про допомогу військовим із зазначенням місця дислокації військових формувань. Також з часом налагоджена система прийняття дороговартісної благодійної допомоги на баланс і під відповідальність відповідних військових посадовців.

Український волонтерський рух в умовах війни на Сході та подальшого повномасштабного вторгнення отримав небувалий імпульс для розвитку, рівень згуртованості та самоорганізації українців продовжує вражати нас самих та міжнародну спільноту. Потапенко В. та Двігун А. наголошують, що українські «волонтери як представники нових соціальних демократичних рухів ставлять на меті розв'язання соціальних завдань, і тому традиційно мають велику підтримку суспільства та авторитет» [7]. Саме тому, вже зараз, ще до закінчення війни вже можна говорити про перспективи розвитку волонтерства в Україні. Перш за все перед Україною на рівні державних інституцій та громадських об'єднань стоїть проблема післявоєнного відновлення інфраструктури, повернення зовнішніх та внутрішніх мігрантів, відбудова економіки, переосмислення національно-культурної політики та входження України до європейського простору на усіх рівнях. Волонтерський рух у цих процесах відіграватиме одну з провідних ролей, адже вже має досвід самоорганізації для виконання різного спектру завдань та зберігає

високий рівень довіри у суспільстві. У перспективі вбачаємо розширення мережі волонтерських організацій та відповідне збільшення кількості волонтерів, розширення міжнародної співпраці у тому числі у галузі фінансування волонтерських проєктів, вдосконалення законодавства України, що дозволить зробити волонтерство доступним різновидом дозвілля для кожного, розвиток волонтерського туризму як форми культурної взаємодії [1, с. 28] та залучення міжнародних партнерів не лише у сфері фінансування, а й практичної співпраці на користь України.

Отже, волонтерський рух в Україні значно активізувався в умовах повномасштабного вторгнення та показав дійсно феноменальні результати. У 2022-2023 роках значно розширився спектр діяльності волонтерів та волонтерських організацій, зросли масштаби їх діяльності у відповідь на ріст потреб військових та населення, залучені найновіші методики та практики застосування ІКТ та краудфандингу у галузі збору коштів та акумуляції людських трудових ресурсів. І хоча ряд проблем у галузі волонтерської діяльності лишаються невирішеними, український волонтерський рух має на сьогоднішній день має досвід світового значення та численні перспективні напрямки розвитку.

Література

1. Долинська О. Перспективи розвитку волонтерського туризму в Україні. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту*. Хмельницький: ХГПА, 2023. С. 26-29.
2. Закон України «Про волонтерську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 20.10.2023)
3. Липитчук О. Тенденції розвитку волонтерського руху в Україні. *ScientificCollection "InterConf"*, (118), 180-188.
4. Лопатченко І.М. Аспекти публічного управління розвитком волонтерського руху в Україні. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15419/1/Lopatchenko.pdf> (дата звернення: 22.10.2023)
5. Панькова О., Касперович О. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережевих технологій. *Економічний вісник Донбасу*. № 2(68), 2022. С. 113 – 123.
6. Панькова О., Касперович О. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей післявоєнного відновлення країни. *Журнал європейської економіки*. Том 21, № 3 (2022). С. 277-294.
7. Потапенко В., Двігун А. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/volonterstvo_01112022.pdf (дата звернення: 22.10.2023).